

ET

ET

ET

EUROOPA ÜHENDUSTE KOMISJON

Brüssel 5.2.2008
KOM(2008) 55 lõplik

**KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE, EUROOPA PARLAMENDILE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

Eriline tähelepanu lastele ELi välistegevuses

{SEC(2008) 135}

{SEC(2008) 136}

KOMISJONI TEATIS NÕUKOGULE, EUROOPA PARLAMENDILE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE

Eriline tähelepanu lastele ELi välistegevuses

1. SISSEJUHATUS

Euroopa Liidu sise- ja välispoliitika lahutamatu osa on kindel pühendumus laste õiguste edendamisele ja laste põhivajaduste arvestamisele. Selle pühendumuse kinnituseks on 4. juulil 2006. aastal vastu võetud teatises „Euroopa Liidu lapse õiguste strateegia väljatöötamine” antud ülevaade ELi pikaajalise laste õiguste alase strateegia väljatöötamisest.

Üks 2006. aasta teatises nimetatud algatustest on tegevuskava „Lapsed arengukoostöös” koostamine. Käesolev teatis koos sellele lisatud komisjoni töödokumentidega „Laste õigused välistegevuses” ja „Lapsed häda- ja kriisiolukordades” on mõeldud sellise pikaajalise strateegia väljatöötamisele kaasa aitamiseks seoses 2007. aasta detsembris vastu võetud „Laste õiguste edendamist ja kaitset käsitlevate ELi suunistega”.

Lisatud tegevuskavad toetavad ELi suuremat rolli laste õiguste austamise ja edendamise tagamisel kogu maailmas ning annavad ülevaate Euroopa Komisjoni erimeetmetest selles valdkonnas.

2. MIKS PEAB LASTELE ELI VÄLISTEGEVUSES ERILIST TÄHELEPANU PÕÖRAMA

Laste ja nende terve arengu tähtsust oma riigi ühiskonnale ning laste õiguste täielikuks teostamiseks vajalikku erilist tähelepanu ei ole seni peetud piisavalt oluliseks. Lapsed ja noorukid¹ moodustavad kolmandiku maailma ning üle poole arenguriikide rahvastikust. Nad on eriline elanikerühm koos neile omaste vajaduste ja õigustega. Sellegipoolest rikutakse või eiratakse nende õigusi pidevalt ja nende häält ei kuulata isegi otseselt neisse puutuvate otsuste langetamisel.

Investeeringud lastesse ja noorukitesse täna on investeeringud tulevikku. Hea hariduse, positiivsete ideaalide ja sotsiaalse vastutustundega noortest saavad tõenäoliselt tugevatele ühiskondlikele väärtustele pühendunud täiskasvanud, kes on valmis ja suudavad konstruktiivselt toetada oma ühiskonna majanduslikku ja sotsiaalset arengut. Selliste positiivsete omadustega lastest ja noortest saavad tõenäoliselt omakorda hoolitsevad vanemad oma lastele.

Kokkuvõttes on laste olukorra parandamine hädavajalik, kui me soovime vältida riigistruktuuride nõrgenemist ja tagada pikaajalist säästvat arengut, sotsiaalset ühtekuuluvust, stabiilsust ning julgeolekut riiklikul, piirkondlikul ja ülemaailmsel tasandil.

¹ Laste hulka loetakse ÜRO lapse õiguste konventsiooni kohaselt kõiki alla 18-aastasi. Täiendav viide noorukitele peaks aitama paremini peegeldada laste jagunemist erinevatesse ealistesse rühmadesse vanusesse alla 18 aasta.

Võitlus lapsi eriti mõjutavate kuriteoliikidega, nagu inimkaubandus, peab põhinema konkreetsetel meetmetel laste kaitsmiseks vägivalda ja ärakasutamise eest. Ennetusmeetmed on vaja ühendada nimetatud kuritegude lapsohvrite abistamisele, et tagada nende rehabiliteerimine, taastumine ja kestav sotsiaalne kaasatus.

Euroopa Liit on täielikult pühendunud aastatuhande arengueesmärkides püstitatud sihtide saavutamisele. Enamik aastatuhande arengueesmärke on seotud laste ja noorukite heaolu ja positiivse arenguga, sealhulgas tervise, hariduse, vee ja toiduga². Need kõik seonduvad põhiprobleemidega, mis seavad ohtu laste vaimse ja füüsilise arengu paljudes maailma osades. Praegu paistab, et kõik riigid ei suuda aastatuhande arengueesmärkides püstitatud sihte saavutada. Kui ei võeta meetmeid arengupoliitika lapsekeskseks muutmiseks, muutub aastatuhande arengueesmärkide saavutamise tõenäosus märgatavalt väiksemaks.

Laste haavatavuse tõttu tuleb nad asetada ELi välistegevuse, arengu- ja humanitaarabipoliitika keskmesse. Seda tuleb teha nende nooruse, suhtelise kogenematus ja sõltuvuse tõttu täiskasvanute hoolitsusest. Lapsed on eriti haavatavad perede lagunemise, ärieesmärkidel ärakasutamise ja inimkaubanduse mõju suhtes. Eriliselt ohustavad lapsi riigistruktuuride nõrgenemine ja relvakonfliktid. Nad on haavatavad toidu ja tervisega seotud riskide suhtes, mis võivad ohustada nende normaalset arengut ja isegi elu.

Laste õigused on tihedalt seotud nende emade õigustega. Emade seksuaal- ja reproduktiivtervishoiu ning seonduvate õiguste, samuti põhilise sotsiaalkaitse puudumine mõjutab otseselt nende laste tervist ja heaolu. Nii ei ole kolmandik rasedustest soovitud ega kavandatud, pooli sünnitavatest emadest üle maailma ei aita väljaõppinud ämmaemandad ja sünnitusel või vahetult sünni järel tekkivatesse tüsistustesse sureb üle 3 miljoni lapse aastas. Paljud lapsed kannatavad elu lõpuni ema raseduseaegse haiguse või sünnitrauma tagajärgede tõttu. Üle 300 000 lapse aastas sünnib HIV-positiivsena³. Vähemalt 10 miljonit alla viieaastast last sureb igal aastal põhjustel, mida saab ennetada.

Endiselt on üheks suurimaks probleemiks haridus. 72 miljonit last üle maailma ei käi koolis. 57 % neist on tütarlapsed. Samuti on koolis käivate laste hariduse kvaliteet väga kõikumine⁴.

110 miljonit last ja noorukit kasutatakse lapstööjõuna ning neil praktiliselt puudub võimalus haridust omandada. Paljude selliste laste tööjõu kasutamine on vastuolus ILO konventsiooniga vanuse alammäära kohta tööle lubamisel (1973). Peale selle on töötingimused sageli ohtlikud ning lapsed töötavad orjadena või on inimkaubanduse ohvrid, mis on vastuolus ILO konventsiooniga nr 29 sunniviisilise või kohustusliku töö kohta ja konventsiooniga nr 182 lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamise kohta. Paljudel tööd otsivatel noorukitel on suuri raskusi inimväärtete töövõimaluste leidmisega. Sageli puuduvad kutseõppe ja oskuste arendamise programmid ning paljud tööturule sisenejad on sunnitud töötama täielikult sotsiaalkaitseta varimajanduses. Piisav tähelepanu haridusele on ülitähtis võimaldamaks lastel ja noorukitel mängida ühiskonnas aktiivset rolli ning anda võimalikult suur panus oma ühiskonna arengusse.

² Vaesuse ja nälja aastatuhande arengueesmärk (MDG1), hariduse aastatuhande arengueesmärk (MDG2), soolise võrdõiguslikkuse aastatuhande arengueesmärk (MDG3), laste ellujäämise aastatuhande arengueesmärk (MDG4), samuti ema tervise aastatuhande arengueesmärk (MDG5), vaesusega seotud haiguste aastatuhande arengueesmärk (MDG6) ning vee ja sanitaartingimustega seotud aastatuhande arengueesmärk (MDG7).

³ Maailma tervisearuanne 2005: Tähtsustagem iga ema ja last.

⁴ UNESCO programmi „Haridus Kõigile” ülemaailmne seirearuanne 2007.

Seksuaal- ja reproduktiivtervishoiu ning seonduvate õiguste puudumine noortel tütarlastel toob kaasa sunnitud seksuaalsuhted, sunnitud abielud ja soovimatud rasedused. Samuti soodustab see otseselt HIV-nakkuse levikut arenguriikides.

Erilist tähelepanu vajavad ja eriti suures ohus on rahvus- ja muudesse vähemustesse kuuluvad lapsed, rändajate lapsed, ümberasustatud lapsed ja lapspõgenikud, relvakonfliktidest mõjutatud lapsed, lapssõdurid, orvud ja vanemliku hooleta lapsed, HI-viirusest/AIDSist mõjutatud lapsed ning puuetega lapsed. Eriti haavatavad on tüdrukud, keda varitsevad täiendavad ohud.

Humanitaarkriisidel, olgu need inimtegevuse tagajärjel tekkinud (näiteks relvakonfliktid) või looduslikud, on ebaproportsionaalselt suur mõju just lastele ja noorukitele. Sellistes olukordades kannatavad lapsed ebaproportsionaalselt palju alatoitumuse ja haiguste käes, mis põhjustavad suurt suremust. Ka suure osa jalaväemiinide ohvritest moodustavad lapsed. Lapsed on kerge sihtmärk relvastatud rühmitustesse värbamise, seksuaalse ärakasutamise, sunniviisilise töö ja rahvusvahelise inimkaubanduse jaoks. Kriiside ajal suureneb selliste kuritarvituste oht traditsioonilise ühiskondliku kaitse ja tugimehhanismide nõrgenemise ning laste perekondadest lahutamise tõttu. Pikaajalistel kriisidel võib olla sellises keskkonnas kasvavatele lastele hävitav mõju, kuna nii tekivad üksnes vägivaldas ja ebastabiilsuses kasvanud „kadunud põlvkonnad”, tuues kaasa konflikti ja kriisi põlistamise ohu. Konfliktialadel või ümberasustatute laagrites elavad tütarlapsed puutuvad eriti kokku nii koduse kui seksuaalse vägivalda eri liikidega.

Lisaks nimetatud probleemidele laste ja noorukite häält üldiselt ei kuulata või ei panda tähele aruteludes otsuste üle, mis mõjutavad laste ja noorte elu kas perekonna, kogukonna, kohalikul, riiklikul või rahvusvahelisel tasandil. Selline kuulda võtmata jätmine on vastuolus lapse õiguste konventsiooni artikliga 12⁵.

3. NORMATIIVNE RAAMISTIK

Lapse õigused on osa üldistest inimõigustest, mida EL on kohustunud järgima vastavalt rahvusvahelistele ja Euroopa lepingutele, eriti ÜRO lapse õiguse konventsioonile⁶ ja kahele selle fakultatiivprotokollile⁷. Lapse õiguste konventsioonis on kehtestatud neli üldist põhimõtet, mis kehtivad igasuguse lapsi mõjutava tegevuse suhtes: diskrimineerimatus (artikkel 2), lapse huvide esmatähtsus (artikkel 3), lapse õigus ellujäämisele ja arengule (artikkel 6) ning lapse seisukohtade austamine (artikkel 12). Euroopa Liit on võtnud omaks ka ÜRO aastatuhande deklaratsiooni ja aastatuhande arengueesmärgid. Lisaks toetab EL Kairo tegevuskava ja Pekingi tegevusplatvormi täielikku rakendamist, mis mõlemad sisaldavad laste ja noorukite õigusi käsitlevaid sätteid. Lõpuks toetab EL ka tegevuskava „Lastele sobiv maailm”, mis võeti vastu lapse õigusi käsitleval ÜRO eriistungil 2002. aastal.

Lapse õiguste edendamist ja lapse põhivajaduste arvestamist Euroopa Liidu välistegevuse kaudu tuleb vaadata laiemas kontekstis – ELi üldise kohustuse raames edendada inimõigusi.

⁵ „Artikkel 12: 1. Osalisriigid tagavad lapsele, kes on võimeline iseseisvaks seisukohavõtuks, õiguse väljendada oma vaateid vabalt kõikides teda puudutavates küsimustes, hinnates lapse vaateid vastavalt tema vanusele ja küpsusele.”

⁶ ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja selle fakultatiivprotokollide tekst on avaldatud veebisaidil: www.ohchr.org.

⁷ Laste relvastatud konflikti kaasamise kohta ja laste müügi, lasteprostitutsiooni ja -pornograafia kohta.

Nii sisaldab Euroopa Liidu põhiõiguste harta laste õiguste selgesõnalist tunnustamist (artikkel 24), sealhulgas nende õigust heaoluks vajalikule kaitsele ja hoolitsusele, väljendusvabadust, õigust oma seisukohtade arvessevõtmisele ning kohustust seada esikohale lapse huvid kõikides lastega seotud toimingutes.

Komisjoni 2006. aasta teatises „Euroopa Liidu lapse õiguste strateegia väljatöötamine” kirjeldatakse ELi lapse õiguste pikaajalise strateegia väljatöötamise protsessi, mis hõlmab kooskõlastamise täiustamist, nõupidamist sidusrühmadega, laste õiguste tõhusamat süvalaiendamist ning ELi käimasolevate meetmete lastele avalduva mõju hindamist. Teatis kohustab ELi edendama ja tugevdama võrgustike toimimist ja laste esindatust nii ELis kui ka üle maailma ning kaasama lapsi järk-järgult ametlikult nende õigusi ja vajadusi käsitlevasse arutellu ja tegevusse. Teatises tehakse ka ettepanek võtta kasutusele laste õiguste näitajad ja laiendada käimasolevate meetmete lastele avalduva mõju seiret.

Paljud laste õigustest välistegevuses on kaetud konkreetsete olemasolevate ELi arengupoliitika valdkondadega: näiteks nendega, mis on seotud hariduse⁸, tervishoiu⁹, tööhõive, sotsiaalse kaasatuse, inimväärse töö¹⁰ ja inimkaubandusega¹¹. Lapse õiguste kaitsmisele pööratakse erilist tähelepanu ka ELi kolmandatele riikidele suunatud inimõiguste ja demokrateerimispoliitikas, eriti seoses *lapsi ja relvastatud konflikte käsitlevate Euroopa Liidu suuniste*¹² rakendamisega. Nõukogu võttis hiljuti vastu *ELi Lapse õiguste edendamise ja kaitse suunised*¹³, mis hõlmavad rakendusstrateegiat, milles nimetatakse esmase prioriteetse valdkonnana võitlust igasuguse laste vastu suunatud vägivallega. Nimetatud suunised toetavad sünergia edendamist ja rahvusvahelise koostöö tugevdamist. Need hõlmavad laste õigusi käsitlevaid Euroopa Komisjoni algatusi, samuti liikmesriikide ja Euroopa Liidu institutsioonide meetmete paremat kooskõlastamist.

Laienemisprotsess on samuti võimas vahend, mille abil saab edendada laste õigusi. Üks ELi liikmeks saamise tingimus on, et kandidaatriik peab olema saavutanud demokraatiat, õigusriiki, inimõigusi ning vähemuste austamist ja kaitset tagavate institutsioonide stabiilsuse. Nende 1993. aastal Kopenhaagenis Euroopa Ülemkogu kohtumisel välja töötatud kriteeriumide raames edendab komisjon lastekaitsereforme ning jälgib tähelepanelikult laste õiguste alast tegevust ühinemisprotsessi jooksul.

Ka käesolev teatis toetab integreeritud lähenemisviisi väljatöötamist laste õiguste edendamisele rahvusvahelisel tasandil, kasutades mitmesuguseid liidu välistegevuse pakutavaid vahendeid. Selle lähtekohaks on, et laste ja noorukite põhivajaduste rahuldamine on eelduseks nende õiguste teostamisele.

⁸ Haridus: komisjoni teatis „Hariduse ja koolituse osa vaesuse vähendamisel arengumaades” ja sellele järgnenud nõukogu resolutsioon „Haridus ja vaesus”.

⁹ Komisjoni teatis „[Tervishoiust ja vaesuse vähendamisest](#)” ja nõukogu resolutsioon „[Tervishoiust ja vaesusest](#)”. Teatis ja tegevusprogramm vaesusega kaasnevatest haigustest välistegevuses ning nõukogu asjaomased järeldused.

¹⁰ Komisjoni teatis „Inimväärse töö edendamine kõigi jaoks” ja 14. detsembril 2007 Euroopa Ülemkogus vastu võetud ELi deklaratsioon üleilmastumise kohta.

¹¹ Komisjoni teatises inimkaubanduse kohta pööratakse samuti erilist tähelepanu lastele ja inimkaubanduse üleilmsele mõõtmele.

¹² Euroopa Liidu Nõukogu võttis lapsi ja relvastatud konflikte käsitlevad Euroopa Liidu suunised vastu 8. detsembril 2003. aastal.

¹³ http://ec.europa.eu/external_relations/human_rights/guidelines/01_deathpenalty_1998/guidelines1_en.pdf.

ELi humanitaarabi pakub vajadustel põhinevat reageerimist hädaolukordadele, mille eesmärgiks on elude kaitsmine, inimkannatuste ennetamine ja leevendamine ning inimväärikuse säilitamine, järgides humanitaarabi aluspõhimõtteid, milleks on inimlikkus, neutraalsus, erapooletus ja sõltumatus. Need põhimõtted tähendavad, et humanitaarabi tuleb anda vaid vajaduse korral, pöörates erilist tähelepanu rahvastiku kõige haavatavamale osale. Selles kontekstis pöörab EL erilist tähelepanu laste ja noorukite vajadustele. Humanitaarabiga seotud otsused „tuleb teha erapooletult ning üksnes ohvrite vajadustest ja huvidest lähtuvalt”¹⁴. Need aitavad kaasa „relvakonfliktide või loodusõnnetuste ohvrite inimõiguste kaitsmisele”¹⁵ ja neid rakendatakse kooskõlas kohaldatava rahvusvahelise õigusega.

EL on võtnud ka konkreetsete geograafiliste piirkondade lastega seotud kohustusi. Näiteks Cotonou leping sisaldab sätteid inimõiguste ja laste õiguste kohta, kaasa arvatud noorte kodanike aktiivse osalemise kohta avalikus elus¹⁶. ELi Aafrika, Kariibi mere ja Vaikse ookeani piirkonnaga seonduvate strateegiate prioriteetsed valdkonnad on laste õigused, lapstööjõud, haridus, tervishoid ja põhiteenused ning eriline tähelepanu ebasoodsas olukorras olevatele lastele. Euroopa naabruspoliitika ja partnerluse rahastamisvahendid viitavad konkreetsetele sellele, et laste õigused (sealhulgas lapstööjõud) kuuluvad ühenduse abikõlblike koostöövaldkondade hulka. ELi Ladina-Ameerika strateegias ning ELi ning Ladina-Ameerika ja Kariibi mere piirkonna 2006. aasta tippkohtumisel osalenud ministrite Viini deklaratsioonis võetakse kohustus „tagada lapse õiguste austamine ja rakendamine” (artikkel 5) ning tunnustatakse vajadust „luua konkreetset riiklikud strateegiad laste ja noorukite kaitsmiseks ja vaesuse nõiaringist väljamurdmiseks”. 2007. aasta novembris toimunud ELi-ASEANI tippkohtumisel vastu võetud tegevuskavas nähakse eraldi ette ELi ja Kagu-Aasia Maade Assotsiatsiooni koostöö tõhustamine võitluses lastega kaubitsemise vastu.

4. ELI TEGEVUSE OLEMUS

Käesoleva teatise, sellele lisatud tegevuskava „*Laste õigused välistegevuses*“ ja komisjoni töödokumendi „*Lapsed häda- ja kriisiolukordades*“ eesmärk on luua raamistik ELi laiapõhjalise lähenemisviisi jaoks laste õiguste kaitsmisele ja edendamisele kolmandates riikides. Selline lähenemisviis peab põhinema terviklikul ja üldiselt kohaldataval hoiakul laste õiguste suhtes ning see peab olema laiemate arengu- ja vaesuse vähendamise strateegiate osa.

Laste ja noorukite erinev olukord igas riigis, piirkonnas või selle osas nõuab iga asjaolu eraldi analüüsimist, et teha kindlaks, milline paljudest võimalikest vahenditest tagab ELi kõige sobivama tegevuse. Paljudes riikides ei suuda valitsus laste õigusi kaitsta ja/või ei ole sellele piisavalt pühendunud. Äärmiselt oluline on tagada ELi eri poliitiliste ja finantsvahendite ning Euroopa Arengufondi tulemuslik vastastikune täiendavus. EL maksimeerib ja kooskõlastab oma välistegevuses rakendatavate vahendite kasutamist järgmiselt:

¹⁴ Nõukogu määrus (EÜ) nr 1257/96 humanitaarabi kohta.

¹⁵ Komisjoni teatis KOM (2001) (lõplik) „Euroopa Liidu roll inimõiguste ja demokraatia edendamises kolmandates riikides”.

¹⁶ Artiklis 26 (noorsooküsimused) on sätestatud, et „koostöö abil toetatakse põhimõtteid, meetmeid ja tegevust, mille eesmärk on: kaitsta laste ja noorte, eelkõige tüdrukute õigusi” ja „edendada noorte aktiivset osalemist avalikus elus”.

Artiklis 33 (institutsioonide arendamine ja nende suutlikkuse suurendamine) on lisaks sätestatud, et „koostöös pööratakse kavakindlalt tähelepanu kõikidele institutsioonidega seotud küsimustele ja seoses sellega toetatakse AKV riikide pingutusi selliste mehhanismide, institutsioonide ja menetluste arendamisel ja tugevdamisel, mis aitavad: edendada ja toetada kõikide inimõiguste ning põhivabaduste üldist ja täielikku austamist, nendest kinnipidamist ja nende kaitset”.

- (1) *Lapsed ja noorukid arengukoostöös.* Riikides, kus finants- ja institutsiooniline suutlikkus on liiga nõrgad, et tagada lastele rahuldavate elutingimuste ja põhiteenuste kättesaadavus, peaks EL kasutama täielikult ära arengukoostöö ja vaesuse kõrvaldamise meetmeid, et tegelda vaesuse algpõhjustega. Samal ajal tuleks laste ja noorukite õiguste ja vajaduste austamist tõhusalt süvalaiendada erinevate riiklike poliitikavaldkondade lõikes.
- (2) *Lapsed ja noorukid kaubanduspoliitikas.* ELi kaubanduspoliitika kujundamisel võetakse täielikult arvesse vajadust tagada selle kooskõla laste õiguste kaitse ja edendamiseks. Laste õiguste edendamine kaubanduspoliitikas on osa laiemast säästva arengu tegevuskavast. Kahepoolsetes lepingutes on laste õigused hõlmatud tööstandarditega.
- (3) *Lapsed ja noorukid poliitilises dialoogis.* Võttes arvesse poliitilise dialoogi keskset rolli ELi ja riikide ametiasutuste vahel, tuleks neis dialoogides partnerriikidega järjekindlalt silmas pidada lapse õiguste konventsiooniga võetud kohustuste rakendamist. Sama seisukohta tuleks rõhutada ELi tegevuses rahvusvahelistel foorumitel.
- (4) *Piirkondlikud ja ülemaailmsed meetmed.* Riikliku tasandi meetmeid täiendavad asjakohased riigiülestele probleemidele suunatud meetmed piirkondlikul ja ülemaailmsel tasandil.
- (5) *Laste ja noorukite mõjuvõimu suurendamine.* EL peaks tegelema võimetusega täita laste õigustega seotud kohustusi, parandades laste ja noorukite võimalusi mängida aktiivset rolli neid otseselt puudutavates küsimustes.
- (6) *Lapsed ja noorukid humanitaarabis.* Konfliktiohus, konfliktis või konfliktist taastuvates riikides laste vajadusi sageli ei tunnustata või eiratakse ning rikutakse nende õigusi. Humanitaarabi kasutatakse ka loodusõnnetustest tulenevate humanitaarkriiside puhul, kui valitsused on ülekoormatud, võimetud või ei soovi tegutseda. Humanitaarabi kaudu tegeldakse kriiside ja hädaolukordade ajal muu hulgas kolme olulise lastega seotud probleemiga:
 - (a) perekonnast lahutatud ja saatjata lapsed,
 - (b) relvajõudude või relvastatud rühmitustega seotud lapsed,
 - (c) laste haridus hädaolukordades.

Käesolevale teatisele lisatud komisjoni töödokumentides analüüsitakse üksikasjalikumalt laste murede käsitlemist välissuhetes ning laste olukorda humanitaarabi kontekstis.